

Jan Werich (1905 – 1980)

Byl český filmový a divadelní herec, dramatik a spisovatel. Spolu s Jiřím Voskovcem vytvořil divadelní hry v Osvobozeném divadle. Během druhé světové války emigroval s Voskovcem do Ameriky, kde pracovali v rozhlasové stanici Hlas Ameriky. Nejznámější knížka pro děti se jmenuje **Fimfárum** (Werichův neologismus). V *Úsporné pohádce* Werich používá slova knižní (*leč* = ale; *neb* = neboť; *spíš* = raději; *či* = nebo), nespisovná i hovorová. Slovesa mají často hovorový ráz, např. mohl – *moh*, kradl – *krad*, třásl – *třás*.

Chlap, děd, vnuk, pes a hrob¹

Úsporná pohádka pomocí jednoslabičných slov aneb chvála češtiny

Žil kdys kdes chlap.
Dá se říct též muž či kmán, jak kdo chce. Já ho *zvu*² chlap.
Nu a on krad, ten chlap. Krad, co moh a kde moh. Zvlášť když měl hlad.
Byl den jak květ, pták *pěl*³, klas zrál, a nad vším jas.
Jen *hvozd*⁴ se tměl, tam, kde spal chlap.
Spal den a noc, *neb pil jak Dán*⁵. Když jím třás chlad, vstal a chtěl jít dál, *leč* měl hlad. Jed by. A pil! *Spíš pil*, jen *mít zač*⁶! Měl ret jak *troud*.⁷
Vždyť se dá jít na lup, i když je den. Tak šel.
Jde, až *zřít*⁸ plot, a na něm čte: Je tu *zlý pes*!
„*Zlý pes*; - a to se mám bát? To snad ne!“ a *just*⁹ tam šel krást.
Leč pes tam byl. A *zlý*! A *jak*! *Jak d'as*¹⁰!
Jen se chlap vkrad, už tu byl pes a vyl. Pán sic spal, *leč pes* vyl a řval čím dál tím víc, až pán vstal a vzal si zbraň.
„Vem si ho! Drž ho! Jen mu dej!“
Křik, sběh a *ryk*¹¹, chlap chce pryč, je tu však pes i pán, je to už *kmet*¹², a řve: „Já ti dám u nás krást!“
A *kmet se rve*¹³ jak kdys, když byl mlád.
Leč chlap je mlád dnes a dnes má víc sil! *Kmet* už je *mdlý*¹⁴, chlap na něj klek a chce ho bít, když tu *zlý pes* se zved a chňap! Chlap má prst pryč. Než pes spolkl prst, než *kmet se vzmoh*¹⁵, chlap skrz sklep jde ven. Tam, co je vchod, je schod a u něj hůl, *spíš kyj*¹⁶. *Kmet* se chtěl prát, *leč kyj* je *kyj*, a chlap bil ze všech sil, až *kmet* pad.

¹ *hrob* (m.) = pietní místo, kam se ukládá lidské tělo po smrti

² *zvat* = zde: nazývat, jmenovat

³ *pět* = zpívat (knižní)

⁴ *hvozd* (m.) = hluboký les

⁵ *pít jak Dán* = idiom; pít celou noc až do rána

⁶ *mít zač* (*za co*) = mít peníze

⁷ *troud* (m.) = materiál, který je velmi suchý

⁸ *zřít* = uvidět

⁹ *just* = a zrovna ano, úmyslně, schválně

¹⁰ *d'as* (m.) = ďábel, čert

¹¹ *ryk* (m.) = křik, volání, neklid

¹² *kmet* (m.) = starý muž

¹³ *rvát se* = prát se s někým, bít se s někým X *rvat* = tahat silou

¹⁴ *mdlý* = unavený, vyčerpaný

¹⁵ *vzmocit se* = vzbudit se, nabrat síly

¹⁶ *kyj* = kratší, silná a těžká hůl

Pes rval dál. Rval dlaň i pěst a teď chce rvát *chřtán*¹⁷. Chlap, pot a krev, má spěch. Děd sic pad, leč teď zas na dvůr vběh vnuk, spíš hoch než muž, a chce znát: „Kdo tu chtěl krást a kde je náš děd?“

To už chlap byl přes dvůr, tam, co je stáj.

A přes plot jde kůň, a na něm chlap. Vnuk *sáh*¹⁸ níž, než je bok, tam, kde měl kolt, a jak stisk, kolt štěk BENG! BENG!

Chlap jek a kůň *se vzpjal*¹⁹; leč jde zas dál.

Děd vstal, je živ a zdrav, jen chlap je pryč a s ním i kůň. V tom vnuk křik: „Hled!“ a jak to řek, tam, co je *brod*²⁰, kůň stál a třás se, pak se hnál dál, zas stál, pak pad. Chlap je pod ním. Teď však se zved a dal se v běh, co je hvozď. Chce se v něm skrýt.

„Jen ho nech,“ řek děd. „Kdo zná líp kraj? Kdo z nás tu rost? Teď bych chtěl lok, jak pes chce kost.“ Vnuk mu dal džin.

„Vem psa a kyj a pojď,“ řek děd a *mlask*²¹. „Dej si též hlt.“ Vnuk písk na psa a šli.

Chlap si sed pod strom. Kůň mu *zdech*²², pes si vzal prst a ten kolt, co po něm šleh jak blesk, mu z plic vzal dech i krev. Chtěl by jít dál. Leč čím dál tím míň má sil, je bled, je slab, je sám, má strach.

Klek, chtěl vstát, leč spad zpět na strom a po *pni*²³ se svez na zem. Lez jak plaz, rval mech i vřes, jak táh trup o píd' dál. Už ví, že je zle. Zrak se mu tmí i sluch mu ztich. Chce však pryč, tam, kde je svět a kde je jas, ne tma. Přec, kde je tma, je smrt!

...Ne, teď ne! Chce se mi spát, jen noc a den a noc. Pak jsem zas fit! Jen mít čas, chléb a sůl a *džbán*²⁴! Moh bych být živ... živ líp...

Pes štěk.

A po něm hned hlas: „Rek *čul*²⁵ krev! Běž za ním!“

„Kam šel?“ křik hoch.

„Tam za ten dub!“

A tam ten chlap byl. Pes nad ním stál, pak hoch, pak kmet.

„To je on,“ řek kmet a vzdech: „Tys mu dal...“

„Proč u nás krad?“

„Co když měl hlad, co když chtěl jíst?“

„Ten znal jen pít, ten vrah.“

„On ví už *svý*²⁶, tak nač ten hněv? Pojď.“

„Co s ním?“

„Už nic.“

Ko Nec

¹⁷ *chřtán* (m.) = krk

¹⁸ *sáhnout* = něčeho se rukou dotknout

¹⁹ *vzepnout se* = zde: postavit se na zadní nohy

²⁰ *brod* (m.) = mělká část řeky nebo potoka, kde je možné přejít

²¹ *mlasknout* = vydávat zvuk tak, že se sevřené rty nebo jazyk uvolní od patra

²² *zdechnout* = zemřít (velmi negativní)

²³ *peň* (m.) = kmen stromu (velmi knižní)

²⁴ *džbán* (m.) = keramická nádoba na vodu

²⁵ *čout* = cítit

²⁶ *ví už své* = je mrtvý